

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПЕДАГОГІКИ ВИЩОЇ**

ШКОЛИ

Л.В. МАЛЯР

**«Розвиток і становлення початкової освіти в Закарпатті»
Методичні рекомендації до практичних занять і самостійної
роботи**

Ужгород–2021

УДК 373.3(477.87)(076)

Маляр Л.В. Розвиток і становлення початкової освіти в Закарпатті: методичні рекомендації до практичних занять і самостійної роботи. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2021. 23 с.

Методичні рекомендації розроблені відповідно до вимог освітньо-професійної програми «**Початкова освіта**» для магістрів – здобувачів другого рівня вищої освіти (галузь знань **01 – Освіта/Педагогіка**, спеціальність **013 – Початкова освіта**). Можливе використання також у професійній підготовці студентів закладів вищої освіти педагогічних спеціальностей освітнього рівня «бакалавр».

Рецензенти:

Фіземі О.Й., доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту Мукачівського державного університету

Кухта М.І., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Ужгородського національного університету

Рекомендовано до друку:
науково-методичною комісією факультету суспільних наук
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
(протокол №7 від 25.06.2021 р.)

© Маляр Л.В.
Ужгородський національний університет, 2021

ЗМІСТ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Тема 1. Освіта краю доби феодалізму (X – кінець XVIII ст.)

Тема 2. Розвиток початкової школи періоду перебування Закарпаття в складі Австро-Угорщини (1848 – 1919 рр.)

Тема 3. Педагогічна та освітньо-культурна діяльність О.В. Духновича

Тема 4. Розвиток і становлення початкової освіти Закарпаття Чехословацького періоду (1919 – 1939 рр.)

Тема 5. Педагогічна та освітньо-культурна діяльність Августина Волошина

Тема 6. Педагогічна та освітньо-культурна діяльність Олександра Маркуша.

Тема 7. Діяльність початкових шкіл часів угорського підпорядкування Закарпаття (1939 – 1944 рр.)

Тема 8. Розвиток мовно-літературної освіти на Закарпатті в другій половині XIX – першій половині XX ст.

Тема 9. Початкова освіта Закарпаття в Радянський період (1944–1991 рр.)

Тема 10. Початкова освіта Закарпаття у контексті освітньої реформи в Україні (1991 – 2011 рр.). Становлення та розвиток педагогічної освіти на Закарпатті.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Метою вивчення навчальної дисципліни «Розвиток і становлення початкової освіти в Закарпатті» є засвоєння студентами закономірностей історичного розвитку освіти та початкової школи регіону.

Завдання курсу полягають у вивченні основних закономірностей та етапів розвитку шкільництва і педагогічної думки Закарпаття; усвідомленні соціально-економічних, суспільно-політичних, освітньо-організаційних передумов розвитку початкової школи Закарпаття; розумінні особливостей організації та змісту діяльності початкової школи Закарпаття; ознайомленні із поглядами та спадщиною найвидатніших закарпатських педагогів минулого; розширенні педагогічного кругозору; ознайомленні з передовим педагогічним досвідом минулого з метою творчого використання у майбутній практичній діяльності; сприянні формуванню світоглядних позицій студентів, їх національної свідомості, національної гідності.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен **знати і вміти:**

- знати специфіку предмета, завдання та методи історії педагогіки в системі гуманітарних наук;
- знати основні закономірності та етапи розвитку шкільництва і педагогічної думки Закарпаття;
- усвідомлювати соціально-економічні, суспільно-політичні, освітньо-організаційні передумови розвитку початкової школи Закарпаття;
- знати особливості організації та змісту діяльності початкової школи Закарпаття;
- знати погляди та спадщину найвидатніших закарпатських педагогів минулого;
- знати витоки історії педагогіки й процес її розвитку, що впливають на формування світогляду майбутніх фахівців;
- знати умови та шляхи розбудови національної системи освіти й виховання в незалежній Українській державі;
- вміти критично сприймати та аналізувати різні педагогічні теорії, процеси та явища;
- вміти аналізувати політику Української держави щодо розвитку освіти в історичній ретроспективі;
- вміти робити історико-культурний порівняльний аналіз педагогічних поглядів та педагогічних ідей;
- критично осмислювати та інтегрувати знання про концептуальні засади, цілі, завдання, принципи функціонування освіти (в тому числі початкової) в Україні у перебігу розв'язання складних задач у широких мультидисциплінарних контекстах;
- вміти працювати з першоджерелами, конспектувати педагогічні праці;
- вміти ефективно працювати в полікультурному освітньому середовищі;
- вміти застосовувати кращі здобутки педагогічної мудрості українського й інших народів світу у своїй майбутній професійній діяльності.

Тема 1. Освіта краю доби феодалізму (X – кінець XVIII ст.)

Питання для обговорення

1. Історичні передумови становлення і розвитку шкільництва та педагогічної думки у краї. Писемність. Поширення рукописної та друкованої літератури.

2. Становлення і розвиток освіти на Закарпатті (X – перша половина XIX ст.).

Завдання для самостійної та індивідуальної роботи:

1. Обґрунтуйте, які дані свідчать про рівень освіченості й письменності на Закарпатті доби феодалізму (X – кінець XVIII ст.)

2. На основі вивчення архівних документів, педагогічної періодики, мемуаристики, навчально-методичних матеріалів та оригінальних праць педагогів минулого проведіть дослідження історії освіти та шкільництва рідного села чи міста.

3. На основі вивчення архівних документів, педагогічної періодики, аналізу художніх творів та оригінальних праць педагогів минулого проведіть дослідження:

- Історія Ужгородської греко-католицької богословської академії ім. Блаженного Теодора Ромжі.
- «Просвітницька діяльність А. Бачинського».
- «Просвітницька діяльність І. Орлая, Ю. Гуци-Венеліна, М.Б алудянського, П. Лодія».

Література:

1. Гомоннай В.В. Антологія педагогічної думки Закарпаття (XIX – XX ст.). Ужгород, 1992. 290 с.
2. Нариси історії Закарпаття: У 2 т. – Т.1. (з найдавніших часів до 1918 року). Ужгород, 1993. 432с.
3. Освіта Закарпаття в загальноєвропейському контексті / За ред. І.В. Козубовської, М. І.Кухти.. Ужгород, 2017. 218с.
4. Сенько І.М. Земля з іменем: краєзнавчі студії. Ужгород, 1998. 160с.
5. Сенько І.М. Від часів Лаборця до сьогодні: літературно-краєзнавчі студії про будителів, просвітян, будівничих Закарпаття. Ужгород: Всеукраїнське державне видавництво «Карпати», 2012, 302 с.

Тема 2. Розвиток початкової школи періоду перебування Закарпаття в складі Австро-Угорщини (1848 – 1919 рр.)

Питання для обговорення

1. Передумови розвитку початкової школи у Закарпатті впродовж 1848 – 1919 рр.

2. Особливості змісту навчання у початковій школі Закарпаття в умовах заборони навчання рідною мовою в 1849 – 1919 рр.

3. Організація навчально-виховного процесу в народній початковій школі краю

Завдання для самостійної та індивідуальної роботи:

1. Обґрунтуйте, які дані свідчать про зниження рівня освіченості й письменності у регіоні на початку XIX ст.

2. Порівняйте стан шкільництва XIX ст. на Правобережжі, Лівобережжі та Західній Україні. Розкрийте основні особливості розвитку освіти та шкільництва на Закарпатті.

3. На основі вивчення архівних документів, педагогічної періодики, мемуаристики проведіть дослідження «Просвітницька діяльність крайових педагогічних товариств Закарпаття в другій половині XIX ст. – 1919 року».

4. Проведіть дослідження «Європейські освітні цінності в спадщині закарпатських педагогів XIX – поч. XX ст.»

Література:

1. Гомоннай В.В. Антологія педагогічної думки Закарпаття (XIX – XX ст.). Ужгород, 1992. 290 с.
2. Ігнат А.М. Загальноосвітня школа на Закарпатті в XIX – початку XX ст. Ужгород, 1971. 69 с.
3. Нариси історії Закарпаття: У 2 т. – Т.1. (з найдавніших часів до 1918 року). Ужгород, 1993. 432с.
4. Маляр Л.В., Кухта М.І. Розвиток шкільництва та мовно-літературної освіти на Закарпатті в другій половині XIX – першій половині XX ст.: Навчально-методичні матеріали для студентів та аспірантів закладів вищої освіти педагогічних спеціальностей. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2021. 55 с.
5. Фізеші О. Й. Початкові школи Закарпаття в системних освітніх трансформаціях другої половини XIX – початку XXI століття Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук. Київ, 2016.

Тема 3. Педагогічна та освітньо-культурна діяльність О.В.Духновича

Питання для обговорення

1. Основні етапи життєвого, творчого шляху та напрями просвітницької діяльності О.Духновича

2. Гуманістичне спрямування педагогічної концепції О. Духновича. Особистісні якості, функції вчителя, суспільне значення педагогічної діяльності.

3. Роль і місце укладених О.Духновичем підручників в освітньо-культурному житті краю.

4. Творча спадщина О. Духновича у контексті сучасної педагогіки

Завдання для самостійної та індивідуальної роботи:

1. Доведіть, що О.В. Духнович був засновником української педагогічної думки на засадах народності.

2. Ознайомтеся із основними положеннями педагогічної концепції О.Духновича. Проаналізуйте працю О.В.Духновича «Народна педагогія», дайте відповідь на запитання.

- Загальна характеристика й структура підручника.
- Яке значення підручника в систематизації питань теорії навчання й виховання?
- Які вимоги ставить педагог до особистості вчителя?
- Якими знаннями повинен володіти вчитель?
- Яким повинно бути викладання вчителем нового матеріалу?
- Які якості потрібно виховувати в учнів, привчаючи їх до шкільного порядку?

3. Проаналізуйте змістове наповнення букваря О.Духновича «Книжиця читалная для начинающих».

Література:

1. Гомоннай В.В. Антологія педагогічної думки Закарпаття (XIX – XX ст.). Ужгород, 1992. 290 с.
2. Духнович О. Твори: У 4 т. Т.1. Братіслава. – Пряшев, 1968. 537 с.
3. Духнович О. Твори: У 4 т. Т.2. Братіслава –Пряшев, 1967. –С. 95-273.
4. Духнович О. Твори: У 4 т. Т.3. Братіслава-Пряшев, 1989. 599 с.
5. Туряниця В. О.В.Духнович – педагог-новатор. Ужгород: Видавництво Ужгородського національного університету, 2003.42 с.
6. Туряниця В.В. Духнович духу додає: навчальний посібник. Ужгород, 2006. 100с.
7. Тимчик М. П. Педагогіка Олександра Духновича в контексті суспільних і соціокультурних змін на Закарпатті у ХІХ столітті Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук. Миколаїв, 2020.
8. Тимчик М. О. Духнович в контексті сучасної педагогіки. Науковий журнал. Інноваційна педагогіка. Одеса: ПУ Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій, 2018. Вип. 3. С. 34– 41.
9. Тимчик М. П., Староста В. І. Проблематика морально-релігійного і патріотичного виховання у творчій спадщині Олександра Духновича : методичні матеріали. Ужгород : «Ліра», 2019. 60 с.
10. Фізеші О.Й. Виховний зміст україномовних букварів у поліетнічному середовищі Закарпаття (друга половина ХІХ – початок ХХ століття) / О. Й. Фізеші // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота, 2008. – Вип. 12 – 13. – С. 67 – 68. 395

Тема 4. Розвиток і становлення початкової освіти Закарпаття Чехословацького періоду (1919 – 1939 рр.)

Питання для обговорення

1. Політичні та соціально-економічні фактори реформування освіти та шкільництва Закарпаття у 1919 – 1939 рр.
2. Специфіка навчання дітей у початковій школі в умовах полікультурного регіону
3. Удосконалення педагогічної діяльності вчителів початкових шкіл на тлі освітніх реформ (1919 – 1939 рр.)
4. Педагогічна та освітньо-культурна діяльність українських письменників-емігрантів на Закарпатті в період міжвоєнного двадцятиріччя.
5. Педагогічна періодика Підкарпатської Русі.

Завдання для самостійної та індивідуальної роботи:

1. Обґрунтуйте, які дані свідчать про підвищення рівня освіченості й письменності на Підкарпатській Русі у 20-30-х рр. ХХ ст. Чому період міжвоєнного двадцятиріччя вважається вирішальним у формуванні та піднесенні національної свідомості закарпатських русинів-українців?
2. На основі вивчення архівних документів, педагогічної періодики, мемуаристики, аналізу художніх творів, навчально-методичних матеріалів та оригінальних праць педагогів минулого проведіть дослідження:
  - «Роль і місце українських письменників-емігрантів у педагогічному процесі на Закарпатті».
  - «Іван Панькевич і процес утвердження української мови в освіті Закарпаття міжвоєнного періоду».
  - «Педагогічні погляди Марійки Підгірянки на розвиток і становлення початкової освіти краю».
  - «Україномовна педагогічна преса Закарпаття як засіб національного освідомлення та виховання (20-30-і роки ХХ ст.)».
  - «Просвітницька діяльність крайових педагогічних товариств Закарпаття у 20-30-х рр. ХХ ст.»

Література:

1. Бенца О.І. Громадянське виховання учнівської молоді в спадщині діячів освіти Закарпаття (1919-1939 рр.). Дрогобич: Коло, 2004. 232 с.
2. Ваколя З. М. Питання морального виховання дітей та молоді на сторінках педагогічної періодики Закарпаття (1919–1939 рр.) Спеціальність 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
3. Гомоннай В.В. Антологія педагогічної думки Закарпаття (XIX – ХХ ст.). Ужгород, 1992. 290 с.
4. Гомоннай В.В., Росул В.В., Талапканич М.І. Школа та освіта Закарпаття. Ужгород, 1997. 248 с.

5. Депчинська І. А. Розвиток змісту шкільної гуманітарної освіти на Закарпатті в період 1919–1939 рр. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. Рівненський державний гуманітарний університет. Рівне, 2019.
1. 6. Ігнат А.М. Стан освіти на Закарпатті в 20-30-х рр.. ХХ ст. // Великий жовтень і розквіт возз'єднаного Закарпаття. Матеріали наукової сесії, присвяченої 50-річчю Великої Жовтневої соціалістичної революції. Ужгород: Карпати, 1970. С. 212-221.
6. Маляр Л.В., Кухта М.І. Розвиток шкільництва та мовно-літературної освіти на Закарпатті в другій половині ХІХ – першій половині ХХ ст.: Навчально-методичні матеріали для студентів та аспірантів закладів вищої освіти педагогічних спеціальностей. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2021. 55 с.
7. Нариси історії Закарпаття: У 2 т. – Т.2. (1918-1945). Ужгород: Закарпаття, 1995. 663 с.
8. Освіта Закарпаття в загальноєвропейському контексті / За ред. І.В.Козубовської, М.І.Кухти.. Ужгород, 2017.218с.
9. Розлуцька Г.М. Зміст шкільних підручників як фактор полікультурного виховання молодших школярів у Закарпатті (1919 – 1939 рр.): Монографія / Галина Миколаївна Розлуцька. Дрогобич: Коло, 2005. 282 с.
10. Фізеші О.Й. Початкова школа на Закарпатті (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.): монографія. Ужгород: МДУ, 2015.528 с.
11. Ходанич П. Педагогічна та освітньо-культурна діяльність українських письменників-емігрантів на Закарпатті в міжвоєнний період (1919 – 1939 рр.) Ужгород МПП «Гражда», 1999. 100с.
12. Шикітка Г.М. Освітньо-просвітницька діяльність крайових педагогічних товариств Закарпаття (1919–1944 рр.). Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. Інститут педагогіки НАПН України. Київ, 2017.

Тема 5. Педагогічна та освітньо-культурна діяльність Августина Волошина

Питання для обговорення

1. Становлення А.Волошина як педагога. Соціально-психологічні аспекти виховання і навчання в оцінці А.Волошина
2. Зміни в становищі народної освіти Закарпаття в 1920-30-х рр. Роль А.Волошина у зростанні мережі шкіл.
3. Культурно-освітня діяльність А.Волошина: заснування «Просвіти», Педагогічного і Учительського товариств та ін., редагування періодичних видань (газети «Наука», «Русин», «Місяцеслов»).

4. Участь А.Волошина у боротьбі за збереження рідної мови та культури. Українська література на сторінках шкільних підручників для народної школи А.Волошина.

5. Зарубіжна література на сторінках шкільних підручників А.Волошина.

6. Художня література на сторінках редагованого А.Волошиним педагогічного часопису «Пчілка»

Завдання для самостійної та індивідуальної роботи:

1. Ознайомтеся із основними положеннями педагогічної концепції А.Волошина, розкрийте його погляди на роль шкільництва у формуванні національної свідомості учнів.

2. Зробіть аналіз укладених А.Волошиним підручників для народної школи та визначте морально-етичні критерії добору творів художньої літератури.

3. На основі аналізу праці А.Волошина «Методика народно-шкільного навчання» (Ужгород, 1935. 113 с.) ознайомтеся із методичними вказівками педагога щодо вивчення у школі основних навчальних предметів та обґрунтуйте їх актуальність для навчальної практики сьогодення.

4. Із підручників та часописів А.Волошина підберіть матеріали (оповідання, казки, пісні, краєзнавчі, етнографічні статті, твори красного письменства тощо), які можна використати в педагогічному процесі сучасної початкової школи.

5. Визначте значення педагогічної спадщини А.Волошина для подальшого розвитку педагогічної теорії і практики, зокрема і – сьогодення. Доведіть, що в педагогічній спадщині А.Волошина висвітлено ідею національного виховання, яка співзвучна із реаліями розвитку освіти і школи в сучасній Україні.

Література:

1. Бобела С.І. Соціальне виховання учнівської молоді у педагогічній спадщині Августина Волошина. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. Міністерство освіти і науки України, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Дрогобич, 2018.
2. Бенца О.І. Громадянське виховання учнівської молоді в спадщині діячів освіти Закарпаття (1919-1939 рр.). Дрогобич: Коло, 2004. 232 с.
3. Волошин Августин. Педагогічні твори Ужгород: Закарпаття, 2007. 574с.
4. Маляр Л.В. Августин Волошин та Олександр Маркуш як автори підручників з літератури, редактори педагогічних часописів: матеріали для студентів гуманітарного напрямку підготовки з курсу «Історія педагогіки» Ужгород, 2008. 40с.

5. Маляр Л.В., Староста В.І Гуманістичні засади педагогічної концепції Августина Волошина / Л. В. Маляр, В. І. Староста // Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки». Науковий журнал : (голов. ред. – д. пед. н., проф. А. І. Кузьмінський). Черкаси: Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького. 2014. Випуск 8 (301). С. 30-36.
6. Кляп М.І. Педагогічна та освітньо-культурна діяльність Августина Волошина в міжвоєнний період (1919-1939). Ужгород: Вид-во В. Падяка, 2001, 149 с.
7. Кляп М.І. Використання педагогічної спадщини Августина Волошина в сучасній українській школі // Педагогіка і психологія професійної освіти. 2014. №4. С228-240. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pippo_2014_4_27.
8. Сенько І.М. Келечин – рідне село Августина Волошина: історико-етнографічний нарис. Ужгород: Закарпаття, 2007, 370с.
9. Кухта М.І., Маляр Л.В. Публіцистика Августина Волошина (20 – 30-і рр. ХХ ст.) Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції «Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи» (26 квітня 2019 р., м.Ужгород) . С.122 – 124.
10. Маляр Л.В. Виховний потенціал підручників для народної школи Августина Волошина / Любов Маляр // Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія Педагогіка. Соціальна робота - 2017. Випуск 1 (41). С. 157-161.
11. Маляр Л.В. Августин Волошин та Олександр Маркуш як автори підручників з літератури, редактори педагогічних часописів: Навчально-методичні матеріали для студентів гуманітарного напрямку підготовки з курсу «Історія педагогіки» Ужгород, 2008. 40с.
12. Фізеші О.Й. Методичні аспекти реалізації змісту початкової освіти у педагогічній творчості А.Волошина / О. Й. Фізеші // Закарпатські Волошинські читання: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (Ужгород, 25 – 30 березня 2013 р.) / Наук. ред. І.В. Козубовська, В.В. Левкулич, В.І.Староста, І.О. Стряпко. Ужгород: Видавництво ФОП Бреза А.Е., 2013. 112 с. С. 52 – 54.

Тема 6. Педагогічна та освітньо-культурна діяльність Олександра Маркуша.

Питання для обговорення

1. Становлення О.Маркуша як педагога, його культурно-освітня та письменницька діяльність
2. О.Маркуш про роль шкільництва у формуванні національної свідомості учнів (20-30-і рр.ХХст.) Роль О.Маркуша у зростанні мережі шкіл, його діяльність на посаді шкільного інспектора.
3. Українська література на сторінках шкільних підручників для народної школи О.Маркуша.
4. Зарубіжна література на сторінках шкільних підручників О.Маркуша.

5. Художня література на сторінках педагогічних часописів «Віночок» і «Наш рідний край»

Завдання для самостійної та індивідуальної роботи:

1. Ознайомтеся із основними положеннями педагогічної концепції О.Маркуша, розкрийте його погляди про роль шкільництва у формуванні національної свідомості учнів (20-30-і рр. ХХ ст.)

2. Проаналізуйте змістове наповнення укладених О.Маркушем підручників для народної школи та обґрунтуйте їх виховний потенціал.

3. Зробіть аналіз редагованих О. Маркушем часописів «Віночок» і «Наш рідний край» та визначте морально-етичні критерії добору творів художньої літератури.

4. Із підручників та часописів О.Маркуша підберіть матеріали (оповідання, казки, пісні, краєзнавчі, етнографічні статті, ігри, головоломки тощо), які можна використати в педагогічному процесі сучасної початкової школи.

5. На основі аналізу підручників та часописів О.Маркуша з'ясуйте, які прийоми активізації читацьких інтересів використовував укладач (дід Марко).

Література:

1. Маркуш О.І. Наш рідний край: народознавчі матеріали про Закарпаття. / Упорядник, автор передмови і приміток І.М.Сенько. Ужгород, 2001.176 с.
2. Маляр Л.В. Морально-етичні критерії добору творів художньої літератури у підручниках для народної школи Олександра Маркуша / Л.Маляр // Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія Педагогіка. Соціальна робота. 2018. Випуск 2 (43). С.163-167.
3. Маляр Л.В. Українська література як важливий освітній компонент у гімназіях Закарпаття в 20-30-х рр. ХХ ст. Українська література в загальноєвропейському контексті: міжнародна наукова конференція // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства: збірник наукових праць. Випуск 23. Ужгород, 2018. С.198-202.
4. Маляр Л.В., Кухта М.І. Розвиток шкільництва та мовно-літературної освіти на Закарпатті в другій половині ХІХ – першій половині ХХ ст.: Навчально-методичні матеріали для студентів та аспірантів закладів вищої освіти педагогічних спеціальностей. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2021. 55 с.
5. Маляр Л.В., Кухта М.І. А.Волошин і О.Маркуш про роль шкільництва у формуванні національної свідомості учнів (20-30-і рр. ХХ ст.) / Л.В. Маляр, М.І.Кухта // Соціально-гуманітарні науки та сучасні виклики: Матеріали ІІ Всеукраїнської наукової конференції Дніпро, 2017. С.100-102.
6. Сенько І.М. Земля з іменем: Краєзнавчі студії. Ужгород: Патент, 1998.160с.
7. Сенько І.М. Край Карпатський очима етнолога: народознавчі розвідки. Ужгород: Всеукраїнське державне видавництво «Карпати», 2018, 174 с.

Тема 7. Діяльність початкових шкіл часів угорського підпорядкування Закарпаття (1939 – 1944 рр.)

Питання для обговорення

1. Особливості розвитку початкової школи на закарпатоукраїнських землях у 1939 – 1944 рр
2. Діяльність початкової школи Закарпаття в умовах відновлення угорської освітньої політики

Завдання для самостійної та індивідуальної роботи:

1. Прокоментуйте такий історичний факт:
15 березня 1939 року президент Карпатської України Августин Волошин відкрив Перший Соїм Карпатської України словами Тараса Шевченка:

Встане Україна, світ правди засвітить

І помоляться на волі невольничі діти ...

Тоді ж перший легальний український уряд прийняв розпорядження про святкування дня Тараса Шевченка щорічно – 9 березня (Гренджа-Донський В. Щастя і горе Карпатської України: Щоденник. Мої спогади. – Ужгород: Закарпаття, 2002. – 516 с.)

2. Обґрунтуйте, які дані свідчать про зниження рівня освіченості й письменності на Закарпатті у 1939-1944 рр.

3. На основі аналізу підручників, виданих регентським комісаріатом в Ужгороді, проведіть дослідження змісту навчання у роки окупації Закарпаття угорськими фашистами.

Література:

1. Гренджа-Донський В. Щастя і горе Карпатської України: Щоденник. Мої спогади. Ужгород: Закарпаття, 2002. 516 с.
2. Магочій П.Р. Формування національної самосвідомості: Підкарпатська Русь (1848-1948), Ужгород.1994. 295 с.
3. Маляр Л.В., Кухта М.І. Розвиток шкільництва та мовно-літературної освіти на Закарпатті в другій половині XIX – першій половині XX ст.: Навчально-методичні матеріали для студентів та аспірантів закладів вищої освіти педагогічних спеціальностей. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2021. 55 с.
4. Нариси історії Закарпаття: У 2 т. Т.2. (1918-1945). Ужгород: Закарпаття, 1995. 663 с.
5. Фізеші О.Й. Початкові школи Закарпаття в системних освітніх трансформаціях другої половини XIX – початку XXI століття Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук. Київ, 2016.

Тема 8. Розвиток мовно-літературної освіти на Закарпатті в другій половині XIX – першій половині XX ст.

Питання для обговорення

1. Українська література в контексті освітньо-культурного життя Закарпаття другої половини XIX – початку XX століть.
2. Розвиток шкільництва та мовно-літературної освіти періоду перебування Закарпаття в складі Чехословаччини (1919 – 1939рр.)
3. Шкільництво Закарпаття періоду Карпатської України. Формування національних світоглядних позицій молоді засобами художньої літератури
4. Шкільництво Закарпаття в роки другої світової війни. Визволення від фашистської неволі. Особливості вивчення літератури.
5. Україномовна педагогічна преса Закарпаття як засіб національного освідомлення та виховання (20 – 30-і роки XX ст.)

Завдання для самостійної та індивідуальної роботи:

1. На основі вивчення архівних документів, педагогічної періодики, мемуаристики, аналізу художніх творів, навчально-методичних матеріалів та оригінальних праць педагогів-літераторів минулого проведіть дослідження:

- «Педагогічна діяльність Ф.Потушняка».
- «Педагогічна діяльність Ю. Боршоша-Кум'ятського».
- «Педагогічна діяльність Й. Жупана».
- «Педагогічна діяльність І. Рознійчука (Марка Бараболі)».
- «Педагогічна діяльність Ю.Мейгеша».
- «Педагогічна діяльність Ю.Керекеша».
- «Педагогічна діяльність С.Жупанина».
- «Педагогічна діяльність Марії Кабалуок (Марусі Тисянської)».

2. Проведіть дослідження:

- «Рецепція творчості класиків української літератури на Закарпатті у другій половині XIX – на початку XX століття».
- «Рецепція творчості класиків зарубіжної літератури на Закарпатті у другій половині XIX – на початку XX століття».
- «Вивчення літературного краєзнавства у школах Закарпаття».

Література:

1. Бірчак В. Літературні стремління Підкарпатської Руси. Ужгород: Школьна допомога, 1937. 186 с.
2. Мишанич О. Від підкарпатських русинів до закарпатських українців. Історико-літературний нарис. Ужгород: Карпати, 1991. 61 с.
3. Мишанич О. Життя і творчість Августина Волошина. Ужгород: Закарпаття, 2002. 46 с.
4. Мишанич О. Загальноукраїнський контекст літератури Закарпаття. Літературно-критичні студії. Ужгород: Гражда, 1996. 94 с.
5. Мишанич О. Карпати нас не розлучать. Літературно-критичні статті і дослідження. Ужгород: Срібна Земля, 1993. 281 с.

6. Маляр Л.В., Кухта М.І. Розвиток шкільництва та мовно-літературної освіти на Закарпатті в другій половині XIX – першій половині XX ст.: Навчально-методичні матеріали для студентів та аспірантів закладів вищої освіти педагогічних спеціальностей. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2021. 55 с.
7. Хланта І.В. Літературне Закарпаття у XX столітті: Біобібліографічний покажчик. Ужгород: Закарпаття, 1995. 292с.
8. Хланта І.В. Тернистий шлях до храму. Літературні портрети письменників Закарпаття. Ужгород: Патент, 1994. 179 с.
9. Ходанич П. Ідея слов'янської єдності в навчальній літературі Закарпаття 20-30-х років // Ідеї слов'янської єдності та суспільна думка на Закарпатті в XIX – XX ст. Доповіді наукового семінару, присвяченого 150-річчю Слов'янського з'їзду в Празі. Ужгород, 1999. С. 236-240.

Тема 9. Початкова освіта Закарпаття в Радянський період (1944–1991 рр.) Питання для обговорення

1. Інтеграція Закарпаття в освітній простір СРСР
2. Організаційно-педагогічне реформування початкової школи в процесі приєднання закарпатоукраїнських земель до Радянської України
3. Теоретичні й методичні засади визначення змісту діяльності початкової школи радянського періоду

Завдання для самостійної та індивідуальної роботи:

Підберіть інформаційні джерела і складіть бібліографічний опис праць, у яких висвітлюються питання змісту освіти та особливостей навчально-виховного процесу у початкових школах Закарпаття радянського періоду.

Література:

1. Гомоннай В.В. Антологія педагогічної думки Закарпаття (XIX – XX ст.). Ужгород, 1992. 290 с.
2. Гомоннай В.В. Народна освіта Радянського Закарпаття. Київ-Ужгород: Радянська школа, 1988. 168 с.
3. Гомоннай В.В., Росул В.В., Талапканич М.І. Школа та освіта Закарпаття. Ужгород, 1997. 248 с.
4. Нариси історії Закарпаття: У 2 т. Т.2. (1918-1945). Ужгород: Закарпаття, 1995. 663 с.
5. Школа Закарпаття : збірка матеріалів наради працівників народної освіти Закарпатської області УРСР 9–12 січня 1946 року / під ред. В. О. Повха. К: Радянська школа, 1946. 72 с.

Тема 10. Початкова освіта Закарпаття у контексті освітньої реформи в Україні (1991 – 2011 рр.) Становлення та розвиток педагогічної освіти на Закарпатті.

Питання для обговорення

1. Шляхи модернізації змісту сучасної початкової освіти
2. Основні тенденції розвитку початкової освіти Закарпаття у 1991 – 2011 рр.
3. Перспективи використання історичного досвіду початкової школи Закарпаття в умовах інтеграції України в світовий освітній простір
4. Становлення педагогічної освіти на Закарпатті. Концептуальні положення О.В. Духновича про вчителя, освіту, навчання та виховання («Народная педагогія в пользу училищ і учителей сельских»).
5. А.Волошин – директор Ужгородської учительської семінарії. Розробка А. Волошиним підручників для учительських семінарій з педагогічної психології, педагогіки, дидактики, історії педагогіки та ін. Зростання ролі семінарії в підготовці педагогічних кадрів.
6. Формування професії вчителя в Мукачівському педагогічному училищі.
7. Підготовка вчителів початкової школи в Ужгородському національному університеті та Мукачівському державному університеті.

Завдання для самостійної та індивідуальної роботи:

1. Обґрунтуйте, яке значення мав перший підручник з педагогіки «Народна педагогія» О.В.Духновича в становленні педагогічної науки і підготовки вчителів для народних шкіл?
- 2.Зробіть аналіз укладених А.Волошиним підручників для учительських семінарій – «Педагогіка і дидактика», «Педагогічна психологія», «Педагогічна методологія», «Коротка історія педагогіки для учительських семінарій», «О соціальнім вихованю». Обґрунтуйте актуальність навчально-методичного доробку Августина Волошина для педагогічної теорії та практики сьогодення.
3. На основі вивчення архівних документів, педагогічної періодики, мемуаристики, навчально-методичних матеріалів, педагогічних праць зробіть порівняльний аналіз змісту освіти початкової школи Закарпаття у контексті соціально-політичних обставин ХІХ -ХХІ століть.

Література:

1. Богів О.Я. Становлення та розвиток педагогічної освіти на Закарпатті (друга половина ХVІІІ – перша половина ХХ ст.) // Наука і освіта.2014. №3. С.23-31.
2. Баяновська М.Р., Сагарда В.В. До питання підготовки вчителя національної школи / М.Р. Баяновська, В.В. Сагарда // Учитель національної школи. Ч.1. – Тернопіль, 1991. С. 188-189.
3. Волошин Августин. Педагогічні твори Ужгород: Закарпаття,2007. 574с
4. Духнович О. Вибрані твори / Упорядник Д. Федака. Ужгород : ВАТ Вид-во. «Закарпаття», 2003. 568 с.
5. Гомоннай В.В. Антологія педагогічної думки Закарпаття (ХІХ – ХХ ст.). Ужгород, 1992. 290 с.
6. Гомоннай В.В., Росул В.В., Ходанич П. Педагогічна освіта на Закарпатті. Ужгород, 2003., 112 с.

7. Маляр Л.В., Кухта М.І. Формування педагогічної компетентності студентів – майбутніх учителів початкової школи у процесі фахової підготовки // The scientific heritage No 45 (2020) С.30-34.
8. Освіта Закарпаття в загальноєвропейському контексті / За ред. І.В. Козубовської, М.І.Кухти.. Ужгород, 2017. 218с.
9. Фізеші О. Й. Початкові школи Закарпаття в системних освітніх трансформаціях другої половини ХІХ – початку ХХІ століття Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук. Київ, 2016.
10. Фізеші О.Й. До проблеми формування професійної ідентичності майбутнього вчителя в умовах ринкової системи в освіті / О. Й. Фізеші, М. М. Марусинець // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання фахівців на міжнародному ринку вищої освіти: науковий вісник Закарпатського державного університету. Спеціальний випуск / Упорядкування К. Мовчан. Ужгород: Ліра, 2007. С. 62 – 68.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

1. Богів О.Я. Становлення та розвиток педагогічної освіти на Закарпатті (друга половина XVIII – перша половина XX ст.) / О.Я.Богів // Наука і освіта.2014. №3. С.23-31.
2. Волошин Августин. Педагогічні твори Ужгород: Закарпаття, 2007. 574с.
3. Гомоннай В.В. Антологія педагогічної думки Закарпаття (XIX – XX ст.). Ужгород, 1992. 290 с.
4. Гомоннай В.В. Народна освіта Радянського Закарпаття. Київ-Ужгород: Радянська школа, 1988. 168 с.
5. Гомоннай В.В., Росул В.В., Талапканич М.І. Школа та освіта Закарпаття. Ужгород, 1997. 248 с.
6. Гомоннай В.В., Росул В.В., Ходанич П. Педагогічна освіта на Закарпатті. Ужгород, 2003., 112 с.
7. Духнович О. Твори: У 4 т. Т.1. Братіслава. – Пряшев, 1968. 537 с.
8. Духнович О. Твори: У 4 т. Т.2. Братіслава –Пряшев, 1967. –С. 95-273.
9. Духнович О. Твори: У 4 т. Т.3. Братіслава-Пряшев, 1989. 599 с.
10. Духнович О. Вибрані твори / Упорядник Д. Федака. Ужгород : ВАТ Вид-во. «Закарпаття», 2003. 568 с.
11. Ігнат А.М. Загальноосвітня школа на Закарпатті в XIX – початку XX ст. Ужгород, 1971. 69 с.
12. Ігнат А.М. Стан освіти на Закарпатті в 20-30-х рр.. XX ст. // Великий жовтень і розквіт возз'єднаного Закарпаття. Матеріали наукової сесії, присвяченої 50-річчю Великої Жовтневої соціалістичної революції. Ужгород: Карпати, 1970. С. 212-221.
13. Кляп М.І. Педагогічна та освітньо-культурна діяльність Августина Волошина в міжвоєнний період (1919-1939). Ужгород: Вид-во В. Падяка, 2001, 149 с.
14. Кляп М.І. Використання педагогічної спадщини Августина Волошина в сучасній українській школі // Педагогіка і психологія професійної освіти.2014. №4. С228-240. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pippo_2014_4_27.
15. Маляр Л.В. Августин Волошин та Олександр Маркуш як автори підручників з літератури, редактори педагогічних часописів: матеріали для студентів гуманітарного напрямку підготовки з курсу «Історія педагогіки» Ужгород, 2008. 40с.
16. Маляр Л.В., Староста В.І. Гуманістичні засади педагогічної концепції Августина Волошина / Л. В. Маляр, В. І. Староста // Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки». Науковий журнал : (голов. ред. – д. пед. н., проф. А. І. Кузьмінський).– Черкаси: Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького. 2014. Випуск 8 (301). С. 30-36. ISSN 2076-586X.
17. Маляр Л.В. Морально-етичні критерії добору творів художньої літератури у підручниках для народної школи Олександра Маркуша / Л.Маляр // Науковий

- вісник Ужгородського національного університету: Серія Педагогіка. Соціальна робота. 2018. Випуск 2 (43). С.163-167.
- 18.Маляр Л.В. Українська література як важливий освітній компонент у гімназіях Закарпаття в 20-30-х рр. ХХ ст. Українська література в загальноєвропейському контексті: міжнародна наукова конференція // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства: збірник наукових праць. Випуск 23. Ужгород, 2018. С.198-202.
  - 19.Маляр Л.В., Кухта М.І. Розвиток шкільництва та мовно-літературної освіти на Закарпатті в другій половині ХІХ – першій половині ХХ ст.: Навчально-методичні матеріали для студентів та аспірантів закладів вищої освіти педагогічних спеціальностей. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2021. 55 с.
  - 20.Маляр Л.В., Кухта М.І. Формування педагогічної компетентності студентів – майбутніх учителів початкової школи у процесі фахової підготовки // The scientific heritage No 45 (2020). С.30-34.
  - 21.Нариси історії Закарпаття: У 2 т. – Т.1. (з найдавніших часів до 1918 року). Ужгород, 1993. 432с.
  - 22.Нариси історії Закарпаття: У 2 т. – Т.2. (1918-1945). Ужгород: Закарпаття, 1995. 663 с.
  - 23.Освіта Закарпаття в загальноєвропейському контексті / За ред. І.В.Козубовської, М.І.Кухти.. Ужгород, 2017. 218с.
  - 24.Розлуцька Г.М. Зміст шкільних підручників як фактор полікультурного виховання молодших школярів у Закарпатті (1919 – 1939 рр.): Монографія / Галина Миколаївна Розлуцька. Дрогобич: Коло, 2005. 282 с.
  - 25.Сенько І.М. Келечин – рідне село Августина Волошина: історико-етнографічний нарис. Ужгород: Закарпаття, 2007, 370с.
  - 26.Сенько І.М. Від часів Лаборця до сьогодення: літературно-краєзнавчі студії про будителів, просвітян, будівничих Закарпаття. Ужгород: Всеукраїнське державне видавництво «Карпати», 2012, 302 с.
  - 27.Сенько І.М. Край Карпатський очима етнолога: народознавчі розвідки. Ужгород: Всеукраїнське державне видавництво «Карпати», 2018, 174 с.
  - 28.Турянця В.В. Духнович духу додає: навчальний посібник. Ужгород, 2006. 100с.
  - 29.Тимчик М. П. Педагогіка Олександра Духновича в контексті суспільних і соціокультурних змін на Закарпатті у ХІХ столітті Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук. Миколаїв, 2020.
  - 30.Фізеші О. Й. Початкові школи Закарпаття в системних освітніх трансформаціях другої половини ХІХ – початку ХХІ століття Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук. Київ, 2016.
  - 31.Фізеші О.Й. Виховна спрямованість змісту букварів в українських школах Закарпаття (друга половина ХІХ – кінець ХХ століття): монографія / О.Й.Фізеші. Херсон: Айлант, 2008. 208 с

32. Фізеші О.Й. Початкова школа на Закарпатті (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.): монографія. Ужгород: МДУ, 2015. 528 с.
33. Ходанич П. Педагогічна та освітньо-культурна діяльність українських письменників-емігрантів на Закарпатті в міжвоєнний період (1919 – 1939 рр.) Ужгород МПП «Гражда», 1999. 100с.

Допоміжна література

1. Бобела С.І. Соціальне виховання учнівської молоді у педагогічній спадщині Августина Волошина. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. Міністерство освіти і науки України, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Дрогобич, 2018.
2. Бенца О.І. Громадянське виховання учнівської молоді в спадщині діячів освіти Закарпаття (1919-1939 рр.) Дрогобич: Коло, 2004. 232 с.
3. Ваколя З. М. Питання морального виховання дітей та молоді на сторінках педагогічної періодики Закарпаття (1919–1939 рр.) Спеціальність 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
4. Кухта М.І., Маляр Л.В. Публіцистика Августина Волошина (20 – 30-і рр. ХХ ст.) Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції «Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи» (26 квітня 2019 р., м.Ужгород) . С.122 – 124.
5. Маляр Л.В. Розвиток шкільництва та мовно-літературної освіти на Закарпатті у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. / Любов Маляр // Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія Педагогіка. Соціальна робота 2016. Випуск 2 (39). С.129 - 132.
6. Маляр Л.В. Виховний потенціал підручників для народної школи Августина Волошина / Любов Маляр // Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія Педагогіка. Соціальна робота - 2017. Випуск 1 (41). С. 157-161.
7. Маляр Л.В. Августин Волошин та Олександр Маркуш як автори підручників з літератури, редактори педагогічних часописів: Навчально-методичні матеріали для студентів гуманітарного напрямку підготовки з курсу «Історія педагогіки» Ужгород, 2008. 40с.
8. Маляр Л.В., Кухта М.І. А.Волошин і О.Маркуш про роль шкільництва у формуванні національної свідомості учнів (20-30-і рр. ХХ ст.) / Л.В. Маляр, М.І.Кухта // Соціально-гуманітарні науки та сучасні виклики: Матеріали II Всеукраїнської наукової конференції - Дніпро, 2017. С.100-102.
9. Маляр Л.В. Формування національної свідомості гімназійної молоді Закарпаття в 20-30-х рр. ХХ ст. засобами української літератури / Любов Маляр // Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія Педагогіка. Соціальна робота - 2017. Випуск 1 (40). С. 153-156.
10. Маляр Л.В. Вивчення української літератури в учительських семінаріях

- Закарпаття у 20-30-х рр. ХХ ст. як засіб формування національної свідомості молоді. Освіта і наука у мінливому світі: проблеми та перспективи розвитку: Матеріали Міжнародної наукової конференції. Дніпро, 2019. С.247-249.
11. Маляр Л.В. Українська література як освітній компонент навчально-виховного процесу Берегівської гімназії та засіб формування національної свідомості закарпатської молоді у 20-30 роки ХХ ст. // Освіта та наука у мінливому світі: проблеми та перспективи розвитку Матеріали II Міжнародної наукової конференції 27-28 березня 2020р., м. Дніпро. Частина I. Наук.ред. О.Ю.Висоцький. Дніпро: СПД: «Охотнік», 2020. 354 с. С. 251 -253.
  12. Маляр Л.В., Кухта М.І. Українська література як засіб формування національних світоглядних позицій учнівської молоді Ужгородської гімназії у 20-30- рр. ХХ ст. / Л.В. Маляр, М.І.Кухта // Освіта та наука у мінливому світі: проблеми та перспективи розвитку Матеріали III Міжнародної наукової конференції 26-27 березня 2021р., м. Дніпро. Частина I. Наук.ред. О.Ю.Висоцький. – Дніпро: СПД: «Охотнік», 2021. 354 с. С. 76 -78.
  13. Маркуш О.І. Наш рідний край: народознавчі матеріали про Закарпаття. / Уклад І.М.Сенько. Ужгород 2001.176с.
  14. Сенько І.М. Земля з іменем: Краєзнавчі студії. Ужгород: Патент, 1998.160 с.
  15. Тимчик М. О. Духнович в контексті сучасної педагогіки. Науковий журнал. Інноваційна педагогіка. Одеса: ПУ Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій, 2018. Вип. 3. С. 34– 41.
  16. Тимчик М. Аналіз основних проблем дидактики в педагогіці Олександра Духновича. Наук. журнал : ScienceRise: Pedagogical Education. Харків : Технолог. Центр, 2019. № 4 (31). С. 15–22.
  17. Тимчик М. Виховний компонент педагогіки Олександра Духновича. Науковий журнал. Інноваційна педагогіка. Одеса : ПУ Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій, 2019. Вип. 15. Том I. С. 49–56.
  18. Тимчик М. Постать Олександра Духновича в оцінці Августина Волошина. Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку: матеріали XXXV Всеукраїнської науковопрактичної інтернет-конференції, 21 вересня 2017 р.: зб. наук. праць. Переяслав-Хмельницький, 2017. Вип. 35. С. 115–117.
  19. Тимчик М. П., Староста В. І. Проблематика морально-релігійного і патріотичного виховання у творчій спадщині Олександра Духновича : методичні матеріали. Ужгород : «Ліра», 2019. 60 с.
  20. Фізеші О.Й. Виховний зміст українських букварів у поліетнічному середовищі Закарпаття (друга половина ХІХ – початок ХХ століття) / О. Й. Фізеші // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота, 2008. – Вип. 12 – 13. – С. 67 – 68. 395.
  21. Фізеші О.Й. Виховні традиції в змісті українських букварів початку ХХ століття // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота, 2011. – Вип. 20. С. 160 – 163
  22. Фізеші О.Й. До питання педагогічної кваліфікації вчителів початкових шкіл в умовах переходу на рідномовне навчання (Чехословацький період, 1919–1939) / О.Й. Фізеші // Науковий вісник Ужгородського національного університету.

- Серія: Педагогіка. Соціальна робота, 2015. Вип. 34. С. 197 – 200.
23. Фізеші О.Й. До питання про навчання рідною мовою в початкових школах Закарпаття у 1939-1944 рр. / О.Й. Фізеші // Історико-педагогічний альманах: Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини [ред. кол.: Сухомлинська О.В. (гол. ред.) та ін.]. Умань, 2015. Випуск 2. С. 28 – 32.
  24. Фізеші О.Й. До проблеми формування професійної ідентичності майбутнього вчителя в умовах ринкової системи в освіті / О. Й. Фізеші, М. М. Марусинець // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання фахівців на міжнародному ринку вищої освіти: науковий вісник Закарпатського державного університету. Спеціальний випуск / Упорядкування К. Мовчан. Ужгород: Ліра, 2007. С. 62 – 68.
  25. Фізеші О.Й. Закарпатоукраїнські педагоги другої пол. ХІХ – поч. ХХ ст. про роль початкової школи у забезпеченні духовного і фізичного розвитку особистості / О. Й. Фізеші // Матеріали V Міжнародних та ХІХ Всеукраїнських педагогічних читань «Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю: здоров'я через освіту» 11 – 12 жовтня 2012 р., м. Донецьк. – Донецьк, 2012. Т.3. 164 с. С. 69 – 73.
  26. Фізеші О.Й. Інноваційні ідеї О.В.Духновича щодо розвитку початкової освіти у період перебування закарпатоукраїнських земель під владою Австро-Угорщини / О. Й. Фізеші // Педагогічний альманах. Збірник наукових праць. Херсон, 2011. № 12, ч. 3. С. 125 – 129.
  27. Фізеші О.Й. Методичні аспекти реалізації змісту початкової освіти у педагогічній творчості А.Волошина / О. Й. Фізеші // Закарпатські Волошинські читання: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (Ужгород, 25 – 30 березня 2013 р.) / Наук. ред. І.В. Козубовська, В.В. Левкулич, В.І.Староста, І.О. Стряпко. Ужгород: Видавництво ФОП Бреза А.Е., 2013. 112 с. С. 52 – 54.
  28. Фізеші О.Й. О.Духнович про вчителя початкової школи // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. – Сер. 16: «Творча особистість учителя: проблеми теорії та практики». 2012. Вип. 18 (28). С. 52 – 56.
  29. Фізеші О.Й. Основні тенденції розвитку початкової школи на Закарпатті у перше десятиліття його приєднання до Радянської України / О. Й. Фізеші, Л. Й. Андрейчук // Вісник Прикарпатського національного університету імені В.Стефаника. Серія: Педагогіка. 2012. Вип. ХLІІІ – ХLІV. С. 14 – 18.
  30. Фізеші О.Й. Особливості змісту початкової освіти в закарпатоукраїнських школах Чехословацького періоду (1919 – 1938 рр.) / О. Й. Фізеші // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота, 2011. Вип. 23. С. 193 – 195.
  31. Фізеші О.Й. Особливості підготовки вчителя початкової школи в Закарпатті (друга половина ХІХ – початок ХХ століття) / О. Й. Фізеші // Проблеми підготовки сучасного вчителя: збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини [ред. кол.: Пащенко Д. І. (гол. ред.) та ін.]. Умань: ФОП Жовтий О.О., 2015. Випуск 11. – 236 с. С. 156 – 164.

32. Шикітка Г.М. Освітньо-просвітницька діяльність крайових педагогічних товариств Закарпаття (1919–1944 рр.). Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. Інститут педагогіки НАПН України. Київ, 2017.